

НЕКЛАСИЧЕСКАТА ЛОГИКА ПОЗВОЛЯВА РЕНЕСАНС НА НЕО-ПОЗИТИВИЗМА

Революционният преход на Бул, Фреге, Ръсел, Хилберт замени Традиционна логика със системата на съвременната класическа логика и даде нова основа на логиката. Тя с нови методи изследва въпроси, които обхващат проблематиката и на Аристотеловата силогистика и на традиционната логика, обобщава ги и включват и проблематика, която, поради ограничените ѝ възможности, традиционната логика нямаше сили да обсъжда. Формулиране на логическите проблеми и тяхното решаване с помощта на по-мощни методи даде възможност към въпроси на логическото следване, които традиционната логика разглеждаше изолирано сами за себе си, да се подходи от единна позиция. Фреге показва, че предикатната логика може просто да се построи като надстройка над съждителната логика, Като при това се запазва важният принцип на съчетаемост. Често се говори, че с работата на Бул, Фреге, Хилберт, Ръсел, в логиката са навлезли математически (формални) методи. Да, такива методи се използват. Но често горното твърдение се тълкува неточно в смисъл, че те (Бул, Фреге, Хилберт, Ръсел), **въвеждат за първи път** математически методи в логиката, а дотогава не са били използвани. Но всъщност и Аристотеловата силогистика е формална. В нея също се използват формални методи, само че твърде прости и елементарни. Затова не е коректно и представянето на Аристотеловата силогистика като “философска логика”, противопоставяйки я на съвременната логика, която се класифицира не като философска, а като математическа. Аристотеловата силогистика не съдържа нещо по-философско, отколкото съвременните логически системи, тя е толкова и “математическа”, колкото са те. Системата на класическата логика има много повече допирни точки с философски въпроси, отколкото Аристотеловата силогистика - по-мощните методи дават възможност за по-задълбочен анализ на въпроси, свързани с понятия като “разсъждение”, “изводимост”, “следване”, “истина”, “общовалидност на истината”, “отношение”, “доказателство. Т.е. ако Аристотеловата силогистика е “философска логика”, то такава е и съвременната логика и класическа и некласическа. А ако тях, или поне класическата логика счита за математически, то би трябвало и Аристотеловата силогистика да счита за математическа, а не за философска.

Класическата логика е естествена и най-употребяваната логическа система. Тя е близка до традиционната логика, обхваща я и я допълва. Всички основни закони на традиционната логика, като Закона за непротиворечието, Закона за изключеното трето и т.н., както и други, не толкова основни, като формули са изводими в класическата логика. Въпреки че по своя обхват класическата логика надхвърля традиционната, в нея няма изводима в системата формула, която да се оспорва от гледна точка на традиционната логика. Предлаганата за системата на класическата логика семантика съответствува на изработената в традиционната логика интуиция. Затова можем да считаме, че системата за класическата логика е удачна експликация и обобщение на традиционната логика. Диалектик би казал :“Класическата логика сменя като подчинен момент традиционната логика”. Но с една моя малка забележка. При снемането обикновено се счита, че всички по-важни и нужни свой-

ства се запазват. Но **класическата логика е по-малко релевантна от Аристотеловата силогистика**. Когато Традиционната логика разглежда нещата на съдържателно равнище се споменава, че при логическото следване трябва да има смислова връзка. т.е. отбелязва се необходимостта от релевантност. От друга страна много от постановките на “Традиционната логика” водят до трактовката за материална импликация. “Традиционната логика” познава и признава за верни много от парадоксите на материалната импликация. Например “от противоречие следва всичко”. Така че системата на класическата логика позволи да се изтъкне двойствеността и вътрешната противоречивост на “Традиционната логика” - от една страна, говорейки съдържателно, изисква релевантност на логическия извод. Но от нейни основни принципи и закони следват неща като парадоксите на материалната импликация, в които релевантността отсъства. Това се очертава явно, когато тези нейни основни принципи и закони се експлицират, и то адекватно, чрез логическа система - класическата логика.

И така въпросът е “Дали системата на класическа логика е само удобна за математиката логика или е адекватна на Логиката (на науката)”. За мен парадоксите на материална импликация са силен аргумент срещу последното. Извън математиката ние мислим релевантно!

Утвърждаването на некласическата логика като най-популярното и бурно развиващо се направление през втората половина на 20 век постави куп методологични проблеми, свързани с въпроси за границите на логическото, за истината, за априорността на логическите закони и тяхната универсалност, за монизма и плурализма на логиката, за пролиферацията на логиката. Универсалността на всяка една отделна логика се парцелира до границите на обхват на теорията - тя е универсална само за обектите на теорията. Общото е Логичността т. е. че са Логики и дават необходима зависимост на мислите по истинност, общовалидна за обектите и твърденията за тях в теорията, на която съответствуват. Появиха се различни Идеи за осмисляне значението на некласическите логики: напр. **а/Некласическите логики като логики за нестандартни същности** - вместо оценката да е "Ситуацията противоречи на всяка логика" - "Трудно е ситуацията да се осмисли, използвайки само класическа логика". На въпрос е “Как да отделим такива нестандартни същности от останалите, при които класическата логика работи” аз формулирам методологично правило: "Ако в дадена област се срещнат трудности, трябва да се огледа и логиката ѝ. Когато работата с една логика води до голямо усложняване на изложението, а и пречи на пълнотата и адекватността на познанието, тази логика може да не е адекватна на онтологията." Такава впрочем бе причината за появата на интуиционистката логика - методологичната криза в основите на математиката стимулира някои мислители да търсят разрешаването ѝ в промяна на логиката.

б/ Некласическата логика като философска логика - Философска логика би трябвало да включва и тези форми на мисленето, които са извън математическите! Класическата логика е близка до логиката на математиката, а некласическа е логика в много по широк смисъл - “Философска логика “.

3. От тези позиции да погледнем на постановки на позитивизма и неопозитивизма.

Много от идеите на позитивизма и неопозитивизма имат важна роля и в аналитичната философия и философията на науката. Мисълта за логико - семантично обосноваване на философската теория води до добре изградена логико-философска теория. Една от идеите бе е да се изследва логическата коректност на езика на философските текстове. Целта е напр. избягване във философските текстове, (а там все още често се срещат такива)на семантично некоректни изречения (като, напр., "Сократ е число"). Така философията става "критика на езика", а също и метод за логически анализ на научното знание, неговата структура и език, типовете твърдения и логическите отношения между тях. Имаме атомарни съждения(АС), всяко с истинностната стойност, независими помежду си т.е. тя не влияе на истинностната стойност на останалите атомарни съждения. От АС с помощта на логическите връзки се строят по-сложни - молекулярни съждения(МС). От тях още по-сложни. Витгенщайн онтологизира тази логическа конструкция и интерпретира научната теория като система от АС и МС – факти. Един логически анализ на езика на науката ще спомогне те да се отделят от безсмислените твърдения, каквито ще се окажат много философски твърдения и постановки. Такъв анализ е основата на позитивизма. Той оказва голямо влияние на Философията на науката. Но основната идея бе позабравена. След като логическите позитивисти не показаха желанието "идеален научен език" те се заеха с анализ на естествения език и логическия позитивизъм роди аналитичната философия. Тук важен за мен момент е и "идеалната логика".

Но съществен въпрос е **на каква логика да се основава този анализ?** Витгенщайн, в "Логико-философски трактат" като отправна точка взема логическата система, на Ръсел и Уайтхед Затова при него всяко АС е или истина или лъжа и МС се конструират от АС само с логическите връзки на класическата съждителна логика –дизюнкция, конюнкция, отрицание!

ДА, Ръсел и Уайтхед в своя систематичен световно известен труд Principia Mathematica построяват завършена система, включваща и основана на "идеален език". Логическият атомизъм може да се разглежда като онтологизация на този език. Осъзнавайки съвършенството, голямата приложимост, завършеност и методологично удобство на този език логическият позитивизъм постулираше неговата методологична универсалност. И него точно искаше да постави пред философията или да се опита да преведе философски текстове на него. Да ги анализира чрез неговите термини. Така философията на логиката се замества от логиката на (или за) философията, а може би от логиката на (или за) философите! С това логиката като че ли получи в този език ролята на надзорник над философията и застана над нея. Тук, към тази постановка, са много от критиките към позитивизма и неопозитивизма. Но тази постановка се състои от няколко момента, които са съществено различни:

(А) Да се постави логика пред философията и да се опита да преведе философски текстове на нея. Да анализира чрез логиката философските термини (евентуално прецизно изградена като завършена система). Но не да замени философията с логиката.

(Б) - Идеята за методологичната универсалност на логиката –

(В). Тази универсална логическа система, от гледна точка на която да се анализират философските текстове, е системата на Ръсел и Уайтхед. Т.е. системата на класическа логика. Така позитивистката теза се преплита с концепцията за логическия фундаментализъм, а критиките към постановките на позитивизма по същество са критики срещу универсалността на класическата логика.

Тази идея придобива нови моменти, ако се прецени в духа на моята концепция. Чрез нея идеята за поставянето на логиката пред философията може да се интерпретира като поставяне на логичността пред философията.

Защо универсалната логическа система трябва да е точно системата на класическата логика, изложена в трудовете на Фреге, Ръсел и Уайтхед? Това просто е била единствената известна, добре изградена и приета логическа система. Нищо чудно, че тогава е изглеждала свършена. Впоследствие голяма част на критиките към постановките на позитивизма се отнасят именно към универсалността на класическата логика. Такава е и основно критиката на някои български автори. Дейков отбелязва, че класическата логика е "твърде бедна и ограничена логическа система, която е била построена за решаване на точно определени и ограничени познавателни задачи, чиято осмисленост също подлежи на критичен анализ." С тази постановка съм съгласен. Тя стои близо до моята концепция. Но с важно уточнение. Една от съществените идеи на позитивистите е свеждането на философията до логическия анализ на езика на науката. Но какво се разбира под "логически"? За широкия кръг философи това е било традиционната логика и вероятно те така са възприемали тезата. Но почти всички от представителите на логическия позитивизъм са познавали и са изпитвали влияние от работите на Фреге, Ръсел, Хилберт. И под "логика" са разбирали системите, построени и изследвани от тях. -класическата логика, която за мене сама по себе си е логиката на математическото доказателство. И идеята на позитивизма увисна, главно защото се оказа, че се състои в поставяне на логиката на математиката пред философията. Класическата логика изследва само ограничен брой термини като логически "и", "или", "съществува", "за всяко", "ако-то" като последното се разглежда в смисъл, свързан само с някои по-особени абстрактни теории и езици, използвани почти изцяло да обслужват такива теории. Т.е. основно анализира езика за излагане на резултати на математиката. Да се мисли, че този език е универсален, бе прекалено оптимистично. Струва ми се, че част от авторите, които застъпват горната теза, всъщност имат предвид нещо друго. Науката изследва действителността чрез модели. Едно от най-резултатните съвременни средства е математическият модел. Веднъж построен, такъв математически модел става нещо самостоятелно - определена математическа структура. Естествено е, че в тази естествена математическа структура се използва предимно логиката за такива математически структури. Масово използваното определение "математическият модел е превод от езика на науката на езика на математиката" се нуждае от съществено уточнение, а именно, че при превода става дума, освен за езика, и за свързаната с него логика. Свързаната с математика логика на модела не е задължително адекватна на логиката на прототипа. Дори да приемем, че логиката се занимава с "чистото мислене", от това не следва, че понятието "чисто мислене"

е твържествено на логиката на класическата математика. Аналогичен метод - нова семантика на термините на класическата логика, е свързан и с някои модални и релевантни логики. Парадоксите на материалната импликация показваха, че за анализ на логиката на различни, по-широки от математиката области, е нужна нова семантика. Материалната импликация като логически функтор е адекватна само на следването, използвано при доказване на математически теореми. Иначе тя е само най-близката до "ако-то" от шестнадесетте възможни двуместни операции.

При модалните логики освен нова семантика на логическите термини от стария език се преминава и към разширяване на множеството на логическите термини - трактуване като логически и на нови термини. , алетичните модални логики - "необходимо", "възможно", "случайно"; деонтичните - "задължително", "разрешено", "забранено", времевите "винаги", "още", "вече"; аксиологичните - "Добре", "лошо". Разглеждат се и с комбинации - "винаги ще бъде възможно". Логиките с дескриптори - "това а което", "едно а, което И в тези термини някак си трудно е да се говори за единна обща универсална логика. Доста по-спорно е далеч по-слабото твърдение за един общ универсален език. А възможно е в един език при различни семантики на логическите термини да се пораждат различни логики. Универсална е не логиката, универсална е логичността. (Традиционната фундаменталистка теза "логически системи може да има много, но логиката е една" все по-трудно става защитима в този си вид. Коя е тогава? Ето защо представената тук формулировка е "една е не логиката, а логичността", която се проявява в универсален смисъл във всички теории и във всички езици, които те използват.

Но ако отхвърлим идеята за методологичната универсалност на логиката и я заменим с концепцията за универсалността на Логичността, ако разглеждаме логиката в широк смисъл, включително и елементи, намиращи се само в некласическите логики, идеята за поставяне на логическото пред философията отново става жизнена. добре се свързва с моята концепция за предмета на логиката - "логиката се занимава със съществуваща необходима зависимост на мислите по истинност, изразена в езика." Задача на логиката е да изследва и езика на философията и езика на науката, с цел да се посочат и анализират логическите термини, както и техните свойства там. Но традиционната логика се занимава само с бедни и ограничени свойства на истината. Важния за философията и за познанието въпрос за относителността на истината съвсем не е в унисон с принципа за двузначност. Затова, философските текстове трябва да се анализират да се изследва логическата им коректност и т.н. и чрез логики, при която принципът на двузначност не е универсално валиден, а се разглежда по-прецизно от класическото "истина"/"лъжа" степенуване на истинността. При такъв логически анализ на езика като логически ще се трактуват и термини като "необходимо", "възможно", "вече", "още", "А знае", "х вярва" . . . и др. " Напълно уместно е философски текстове да се анализират през призмата на некласическите логики. **Да се постави некласическа логика пред философията и да се опита да се преведат философски текстове на него.** Да анализира техните термини. Именно философското мислене изисква да се разглеждат като логически термини, не само тези на традици-

онната логика и съвременно ѝ развитие - класическата логика. Логиката на развитието и изменението, на теоретичното мислене и откритието, би трябвало да разглежда като логически и модални понятия като: "необходимо (е)", "възможно (е)", "случайно", "трябва", "доказуемо (е)", "X твърди". Развитието и изменението на обектите - важен момент за философията, са свързани с времето. Езикът на философията включва и думи като: "вече", "още", "ще бъде", "било е", "става" и т.н. Тогава логиката трябва да ги разглежда като логически оператори. И да се анализират философите тестове да се изследва логическата им коректност. Тази постановка свързва много неща и ги поставя на местата им, включително и някои традиционни постановки. След семантиката на възможните светове класическата логика се оказва частен и граничен случай на модалната логика.

Интересно е, че на времето голяма част от нашите критици-марксисти на позитивизма и неопозитивизма (Дейков, Спасов) стояха на позициите на логическия фундаментализъм и отхвърлят или поставят под съмнение статута на логика на некласическите логики. Но от концепцията на Д. Спасов за логиката фактически излиза, че (изключвайки диалектическата логика) единствената истинска логика е традиционната, т. е. класическата логика. Но Д. Спасов дори в дефиницията си за логика използва модална логика, а неговия текст всички приемат за философски. На друго място критиката му се доближава до аргументите на adeptите на релевантната логика. Излиза, че единствената истинска логика е тази "твърде бедна логика". Така основната част от критиките към постановката "логиката за и над философията" се свежда само до критика към универсалността на класическата логика. Т. е. идеологическите критики към позитивизма си противоречат с постановката на същите автори (нерядко провокирани също от идеологически мотиви) срещу плурализма в логиката. Изобщо основен проблем на критиците - диалектици към некласическата логика бе, че поставяйки я под съмнение, те не дават ясна концепция за логика, а когато дават, техните определения или включват некласическата логика, или изключват и диалектическата, което естествено повечето от тях не биха искали.

Много последователи на неопозитивизма са осъзнавали ограничеността на системата на класическата логика и именно за това са се насочили към изграждане на некласически логики. Всъщност основен момент на тази система е (А) и, за да го запазят и подкрепят, те са започнали да развиват и усъвършенствуват (В).

Така идваме до идеята - **Некласическите логики като средство за анализ на езика на науката и философията в духът на (нео)-позитивизма.**